

Remiss av SOU 2025:12 AI-kommissionens Färdplan för Sverige (Fi2025/00457)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i SOU 2025:12, "AI-kommissionens Färdplan för Sverige". Frågan om AI är av intresse för Journalistförbundets medlemmar ur flera olika aspekter. Det handlar om allt från upphovsrätt till kompetensutveckling och demokrati.

Enligt Journalistförbundet har AI-kommissionen inte fullt ut uppfyllt den delen av uppdraget som handlade om att "analysera och beskriva hur AI kan användas för innovation inom säkerhet och för att bidra till att säkerställa goda förutsättningar för ett öppet och mångfacetterat offentligt samtal där demokratiska processer inte utsätts för otillbörlig påverkan". Regeringen måste enligt Journalistförbundet adressera frågan om hur vi som samhälle bäst motverkar den ökande mängd desinformation som väntas spridas i spåren av AI-utvecklingen.

AI-kommissionen anser att kompetensutveckling inom AI inte enbart bör bekostas av arbetsgivaren, utan även är en fråga för staten. AI-kommissionen uppmuntrar också regeringen "att bjuda in arbetsmarknadens parter, både från privat och offentlig sektor, till en gemensam diskussion." Journalistförbundet välkomnar AI-kommissionens förslag i denna del.

Journalistförbundet delar AI-kommissionens slutsats att det finns en rad skäl för att utveckla språkmodeller på svenska. Enligt Journalistförbundet har dock AI-kommissionen underskattat de rättsliga utmaningar som finns med att utveckla en svensk språkmodell. En viktig förutsättning för att

kunna utveckla den typ av språkmodell som AI-kommissionen föreslår är, enligt Journalistförbundets uppfattning, att upphovsrätten respekteras, bla innebärande att upphovsmän vars prestationer blir föremål för ett relevant nyttjande får skälig ersättning. Journalistförbundet bidrar gärna med synpunkter för att hitta en lösning som gynnar både upphovsmän, t ex förbundets medlemmar, och den svenska AI-utvecklingen.

Journalistförbundet delar bilden av att det behövs en nationell AI-strategi för att samordna arbetet med frågor kopplade till AI i Sverige. Enligt Journalistförbundet är det viktigt att strategin inte bara inrymmer de satsningar som läggs fram inom ramen för AI-kommissionens färdplan utan även tar höjd för att möta de utmaningar som AI-utvecklingen för med sig. Angående den task force som föreslås anser Journalistförbundet att det är bra att arbetet samordnas, men formerna för detta kan ifrågasättas särskild mot bakgrund av att det kan påverka insynen i arbete.

AI och samhällets säkerhet

Enligt direktiven till utredningen skulle AI-kommissionen "analysera och beskriva hur AI kan användas för innovation inom säkerhet och för att bidra till att säkerställa goda förutsättningar för ett öppet och mångfacetterat offentligt samtal där demokratiska processer inte utsätts för otillbörlig påverkan". Kommissionen lägger fram ett förslag i denna del som handlar om att stärka forskningen kring AI och cybersäkerhet. Enligt Journalistförbundet är det viktigt att stärka forskningen, men mer behöver göras. När vi som samhälle satsar på AI måste vi även satsa på att motverka AI-utvecklingens baksidor. Det handlar om att hitta effektiva sätt att bemöta desinformation som skapas och sprids med hjälp av AI. För att lyckas med det måste medier och andra demokratibärande institutioner få de förutsättningar som krävs för att vara det motgift mot desinformation som behövs för att medborgare i Sverige ska kunna skapa sig en rättvisande bild av samhällsutvecklingen. Enligt Journalistförbundet är satsningar på fri och oberoende journalistik avgörande för att säkerställa goda förutsättningar för ett öppet och mångfacetterat offentligt samtal. Det handlar inte bara om att ge public service och andra medier ekonomiska förutsättningar, utan även om att skydda journalister som utsätts för olika former av angrepp, samt att ge journalister tillgång till allmänna handlingar och insyn i myndigheternas verksamhet. Regeringen måste enligt Journalistförbundet adressera frågan om hur vi som samhälle bäst motverkar den ökande mängd desinformation som väntas spridas i spåren av AI-utvecklingen.

AI för alla

AI och arbetsmarknaden

Journalistförbundet delar AI-kommissionens uppfattning att det är viktigt att alla på arbetsmarknaden får tillgång till kompetensutveckling inom AI. I utredningen förs en diskussion om hur denna kompetensutveckling bör bekostas, huruvida det är arbetsgivarnas eller statens uppgift att finansiera utbildningen. Kommissionen skriver: "I dagsläget är det dock AI-kommissionens bedömning att problemet om staten skulle investera för lite i ny kunskap är betydligt värre än om staten investerar för mycket i densamma. AI-kommissionen anser således att tillgången till omställningsstudiestöd för arbetstagare är av stor betydelse för omställningen på hela arbetsmarknaden framöver." AI-kommissionen uppmuntrar också regeringen "att bjuda in arbetsmarknadens parter, både från privat och offentlig sektor, till en gemensam diskussion. Fokus bör vara att genom samsyn och en bred och långsiktig samverkan utarbeta lösningar på de problem som uppstår på arbetsmarknaden till följd av AI." Journalistförbundet välkomnar AI-kommissionens förslag i denna del.

Innovation, entreprenörskap och riskkapital

Den fortsatta utvecklingen av stora språkmodeller för det svenska språket

Som framgår av AI-kommissionens utredningen är de stora kommersiella språkmodellerna, tex Chat gpt, tränade på stora mängder textdata från nätet. Eftersom svenskan är ett relativt litet språk, och därmed utgör en liten andel av all textdata på nätet, tenderar de här modellerna att bli mindre bra på svenska.

Journalistförbundet delar AI-kommissionens slutsats att det finns en rad skäl för att utveckla språkmodeller på svenska, till exempel för att bevara den svenska kulturella identiteten. En svensk språkmodell som skulle kunna användas av svenska medier skulle också utgöra en konkurrensfördel för dessa medier, gentemot amerikanska tech-jättar.

Enligt Journalistförbundet har dock AI-kommissionen underskattat de rättsliga utmaningar som finns med att utveckla en svensk språkmodell. För forskningsändamål anses det idag finnas vissa möjligheter att utveckla svenska språkmodeller med hänsyn till den inskränkning i upphovsrätten som gäller text- och datautvinning för forskningsändamål (se Upphovsrättslagen 15b §). Möjligheten till text- och datautvinning för kommersiella ändamål är dock kraftigt begränsad. Om upphovsmannen meddelat förbehåll finns det ingen möjlighet att använda verket för text- och datautvinningsändamål (se UHL 15a §). En förutsättning för att kunna utveckla den typ av språkmodell som AI-kommissionen föreslår är därmed att upphovsmännen får skälig ersättning. Journalistförbundet bidrar gärna med förslag för att hitta en lösning som gynnar såväl den svenska AI-utvecklingen som berörda upphovsmän.

Ledarskap och styrning för att genomföra Färdplanen

AI-kommissionen föreslår att regeringen bör fatta beslut om en AI-strategi för Sverige under 2025 där AI-kommissionens färdplan ska utgöra grunden. Journalistförbundet delar bilden av att det behövs en nationell AI-strategi för att samordna arbetet med frågor kopplade till AI i Sverige och välkomnar beskedet om en AI-strategi som regeringen lade fram inom ramen för digitaliseringsstrategin. Enligt Journalistförbundet är det viktigt att AI-strategin inte bara inrymmer de satsningar som läggs fram inom ramen för AI-kommissionens färdplan. En nationell AI-strategi bör inrymma även strategier för att möta de utmaningar som Sverige kommer att möta i takt med att AI-utvecklingen går framåt. Det handlar om frågorna som adresseras ovan kopplat till desinformation, men även de upphovsrättsliga problem som finns kopplat till träningsdata.

AI-kommissionen föreslår vidare att det bör inrättas en särskild AI-task force inom Regeringskansliet. AI-kommissionen beskriver den på följande sätt:

"En sådan task force ska fungera som en brygga mellan politiken och de medarbetare på Regeringskansliet som implementerar och följer upp regeringens AI-strategi. AI-kommissionen föreslår i övrigt inga förändringar i Regeringskansliets organisation. Arbetet i en task force kan även bli en naturlig fortsättning på det arbete AI-kommissionen bedrivit. Genom att ta vid där kommissionens arbete slutar kan det momentum som byggts upp under 2024 med ett mycket stort antal samhällskontakter tas till vara. AI-kommissionen anser att 35 miljoner kronor årligen bör avsättas för denna task force."

Det är enligt Journalistförbundet bra att arbetet med AI samordnas inom Regeringskansliet. Enligt Journalistförbundet kan det dock ifrågasättas om det inte är bättre att använda befintliga förvaltningsrättsliga strukturer för arbetet. Journalistförbundet ansluter sig här till vad fackförbundet ST anför i sitt remissyttrande. Det bör i vart fall finnas möjlighet till insyn i arbetet på sedvanligt sätt med stöd av offentlighetsprincipen i syfte att arbetet ska kunna granskas av media och allmänhet.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet